

Новікова Світлана,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та археології,
Маріупольський державний університет
s.novikova@mu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-6851-5487>

ІСТОРИЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Російсько-українська війна яскраво висвітлила цілу низку викликів і проблем, що потребують нагального вирішення не лише Україною як державою, а й українським суспільством в цілому. Однією з найбільш гострих є проблема збереження української ідентичності та протидія агресивній інформаційній війні РФ проти України як у внутрішньому, так і у світовому інформаційному просторі, де Україна все ще залишається у статусі або «terra incognita», або розглядається через призму російської пропаганди та тієї історії, яка була написана імперією для забезпечення влади над підкореними народами. Особливо небезпечним є те, що попри всі офіційні заяви урядів країн ЄС і США щодо підтримки державного суверенітету та цілісності України, окремі західні політики та достатньо впливові медійні особи неодноразово дозволяли собі висловлювання щодо можливості територіальних поступок з боку України на користь агресора. Це вчергове засвідчило ефективність російської інформаційної війни проти України, яка й досі через своє колоніальне минуле, сприймається певною частиною світового політикуму та суспільства як законна для зазіхань РФ територія, позбавлена суб'єктності.

Окреслена ситуація вкотре засвідчила важливість історичних дисциплін, особливо історії України та її викладання у закладах всіх рівнів освіти. Вона також показала, що історична наука в Україні, потребують не лише підтримки, а й розробки відповідних чітких дій для цього з боку держави та профільних державних органів. У концепції Нової української школи з посиланням на «Закон про освіту» задекларовано, що метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України. Але проблема полягає в тому, що серед закріплених «Законом про освіту» компетентностей неможливо знайти ту, яка допоможе виховати громадянина саме України.

Аналіз нині діючих в Україні програм з історії для закладів загальної середньої освіти показав, що обсяг годин, які відведено на вивчення історії України (52 години на рік), особливо у старшій школі, є недостатнім для формування стійких і глибоких знань та формування навичок до пошуку і аналітичного опрацювання інформації. Не менш гострою залишається проблема з якістю та змістом шкільних підручників з історії України. У них, наприклад, дуже побіжно представлена історія окремих регіонів України, яка була і залишається предметом незлічених маніпуляцій, створення історичних міфів та фейків російською пропагандистською машиною. Теми з історичного краєзнавства, інтегровані в загальний курс, могло б стати важливим і дієвим чинником у вихованні тих самих громадян України та у патріотичному вихованні, оскільки любов до своєї країни починається з любові до того місця, де ти народився, зі знання його історії та культури. Але історико-краєзнавча тематика виведена на рівень позашкільної освіти у формі факультативних занять, які не є всеохоплюючими.

Не менш вразливим виявилось й вивчення історії України у вишах. За роки незалежності воно так і не набуло стабільного характеру, неодноразово здійснювалися спроби взагалі

ліквідувати викладання цієї дисципліни в університетах. У 2015 р., вже в умовах розпочатої РФ агресії проти України, вони були майже реалізовані. Це виявилось у суттєвому скороченні обсягів викладання дисципліни, особливо на неісторичних спеціальностях, або навіть у повній відмові від неї на користь інших дисциплін, виходячи з власних інтересів вишів. Це стало безпрецедентним руйнівним фактором у викладанні дисципліни, вкрай важливої для збереження та розвитку патріотизму та духовності. Як справедливо зазначила провідний науковий співробітник відділу історії Української революції 1917–1921 рр. Інституту історії України НАН України Тетяна Осташко, українському суспільству необхідне чітке усвідомлення, що історія України – це наша інтелектуальна та ідеологічна зброя. Перемога у війні прийде не лише з фізичним знищенням ворога, а й із викоріненням низки міфологем, нав'язаних ворожими антиукраїнськими силами.

Таким чином, Україна, як держава, так і українське суспільство в цілому, повинні докласти всіх зусиль для того, щоб у якомога коротший час остаточно подолати постколоніальний синдром. Державна політика в галузі освіти та інформації має стати більш системною та ефективною. Від її адекватності та ефективності, здатності швидко реагувати на всі виклики часу, залежить не лише наше теперішнє, підтримка України на міжнародній арені, фінансова та військова підтримка для протидії російській агресії, а й в цілому майбутнє нашої держави. Провідну роль у цьому повинні відіграти всеохоплююча та якісна історична просвіта, громадянська освіта та медіаосвіта. Саме ці напрями, не менше, ніж посилення обороноздатності, відповідають за безпеку будь-якої країни і повинні стати пріоритетними у державній політиці в галузі освіти та інформації.

Список літератури

Всесвітня історія. Історія України. (Інтегрований курс). 6 клас. Всесвітня історія. 7–9 класи. Історія України. 7–9 класи. Всесвітня історія. 10–11 класи. Історія України. 10–11 класи. Навчальні програми для закладів загальної середньої освіти. Київ: HREC PRESS, 2022. 260 с.

Петренко – Цеунова, Ольга. Чому історія – на часі? Пояснюють науковці. *Український тиждень*. 19 липня. 2022. URL: <https://tyzhden.ua/chomu-istoriia-na-chasi-poiasnuiut-naukovtsi/> (дата звернення: 30.10.2023).

Романюк, Оксана. Геноцидна риторика: переосмислення та покарання. Інститут масової інформації. 21 листопада 2023. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/genotsydna-rytoryka-pereosmyslennya-ta-pokarannya-i57079> (дата звернення: 22.11.2023).

Фіалко, Марина. Пропаганда зразка XVI століття. Як і чому Москва завжди мріяла стати "третьім Римом". Радіо NV. 5 січня 2019. URL: <https://nv.ua/ukr/radio/place-in-history/propahanda-xvi-stolittja-jak-moskva-z-davnikh-chasiv-mrije-stati-tretim-rimom-i-chomu-tse-povjazano-z-ideolohijeju-russko-ho-mira-2516240.html> (дата звернення: 23.09.2023).